

UDK 304.4(497.6)
338.46-6:7/8(497.6)

Primljeno: 20. 09. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Amra Banda

VRIJEDAN DOPRINOS UDŽBENIČKOJ LITERaturi U OBLASTI JAVNIH POLITIKA

(Esad Delibašić, Mirza Džananović, *Javne politike kulture: Kulturalna baština i kulturni turizam*, University Press, Sarajevo, 2023)

Autori naučne monografije *Javne politike kulture: Kulturalna baština i kulturni turizam* Esad Delibašić i Mirza Džananović profesori su na Katedri za opću kulturologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici. Njihovo glavno područje istraživanja je upravo kulturalna politika te značaj i uloga kulture u društvu.

Monografija se sastoji iz dva dijela i na 119 stranica obrađuju teme relevantne za javne politike kulture, te uspostavu istih u Bosni i Hercegovini. U bibliografiji navedenih 108 domaćih i stranih konsultovanih izvora uključuju strategijske dokumente, konvencije i naučno-stručnu literaturu u ovoj oblasti. S obzirom na relevantnost navedenih izvora za multidisciplinarno područje javnih politika kulture, čitateljima koji se bave ovom tematikom ili to imaju namjeru, pomaže i olakšava potragu za literaturom. Cijela knjiga je pisana jasno i koncizno, elaboriranjem termina na početku, nakon čega slijedi teorijska i praktična analiza, zasnovana na citiranoj naučno-stručnoj literaturi te iskustvima i saznanjima samih autora u ovoj oblasti.

U predgovoru naslovljenom *Konstituiranje javnih praktičnih kultura* autori govore o razlozima koji su ih opredijelili da napišu ovu monografiju, ističući niz pitanja koja se nameću kao zahtjevi pred sve zainteresovane aktere u bosanskohercegovačkom sektoru kulture, kulturne baštine i kulturnog turizma, a to su poimanje javnih praktičnih politika, afirmacija i principi zaštite kulture i kulturnih dobara te značaj konstituiranja i razvoja javnih politika kulture kao javnog dobra.

Prvi dio knjige *Kultura i javne politike* podijeljen je na devet potpoglavlja. Prvo potpoglavlje *Javne politike* posvećeno je detaljnom definisanju pojmova i razlika između politike (*politics*) i javne politike (*public policy*), te njihovom historijskom razvoju. Autori zatim u drugom potpoglavlju *Kulturna politika kao javna politika* definišu pojam kulturne politike (*cultural policy*), te elaboriraju ulogu i značaj države u njenom artikulisanju. Značajan je volumen potpoglavlja *Kultura kao javno dobro*, gdje autori prvo utvrđuju razliku između javnog i privatnog dobra. Konstatuju da su javna dobra važna za funkcionisanje svake države, te da su u većini postsocijalističkih zemalja nerijetko prisutni različiti oblici uzurpacije i devastacije javnih dobara. Autori u ovom dijelu navode da je i kultura javno dobro, te analiziraju modele kulturne politike, koji se, kako navode, ponekad zasnivaju na suprotnim gledištima u vezi sa načelom kulture kao javnog dobra. Predstavljeni su i analizirani koncept demokratizacije kulture, državni model kulturne politike, paradržavni model kulturne politike, nordijski model, liberalno-demokratski model te neoliberalni model kulturne politike. Koncept demokratizacije kulture se zasnivao na ideji o dostupnosti kulturnih i umjetničkih dobara svim građanima te je uticao i na kulturnu politiku socijalističke Jugoslavije. Državni model zagovarao je obavezu države da stvori uslove za opću dostupnost kulturnih dobara, a u paradržavnom odgovornost za kulturu dijele država i paradržavna tijela poput savjeta za kulturu. Autori dalje objašnjavaju da nordijski model kombinuje elemente državnog i liberalno-demokratskog modela, koji se zasniva na uvjerenju da je funkcija države stvaranje uslova za nesmetan razvoj kulture. S druge strane, neoliberalni model je u cijelosti tržišno orijentisan te, kako autori navode, u suprotnosti je sa konceptom kulture kao javnog dobra.

U sljedećem potpoglavlju *Kultura i ekonomija*, autori pokušavaju objasniti složen odnos kulture i tržišta, te širi kontekst ekonomskih koncepata primjenjivih na kulturnu politiku, ukazujući na promjenu značenja pojma kultura pod uticajem globalizacije, ekonomike kulture itd. Potpoglavlje *Razlozi konstituiranja kulturne politike* predstavlja kratki osvrt na konstituiranje kulturnih politika kroz historiju. Donosi analizu razloga koji su kulturnoj politici dali važno mjesto u savremenom društvu. Modelima kulturne politike je također posvećeno posebno potpoglavlje u okviru kojeg autori razlikuju tri podmodela: državni-birokratsko-prosvjetiteljski model, državni-prestižno-prosvjetiteljski model i nacionalno-emancipatorski model. U potpoglavlju *Instrumenti i ciljevi kulturne politike* autori navode da su metode i instrumenti realizovanja ciljeva jedan od tri važna segmenta kulturne politike. Analiziraju stimulativne i represivne instrumente kulturne politike, objašnjavajući da svaka demokratska kulturna politika teži primjeni stimulativnih, odnosno izbjegavanju represivnih in-

strumenata. Unutar ovog potpoglavlja autori razmatraju i ciljeve kulturne politike definišući podizanje nivoa kulturne svijesti i razvoj kulturnih potreba kao osnovni cilj. Posljednje potpoglavlje *Evropska kulturna politika* predstavlja analizu historijskog razvoja koncepta kulture i kulturne politike unutar Evropske unije. Autori ističu dva modela evropske kulturne politike. Prvi model podrazumijeva izgradnju jedinstvenog kulturnog prostora, dok se drugi zasniva na ideji o jedinstvu u različitosti.

Drugi dio knjige *Zagovaranje za uspostavu bosanskohercegovačkih javnih politika kulture* sastoji se iz četiri poglavlja, podijeljenih u zasebna potpoglavlja. Prvo poglavlje *Kulturna baština i kulturni turizam* započinje potpoglavljem *Sektor kulture u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini*, u kojem autori objašnjavaju složen političko-administrativni sistem Bosne i Hercegovine koji je uzrokovao nepostojanje državne kulturne politike. U ovom poglavlju grafički je jasno prikazana struktura nadležnih tijela za oblast kulture u Bosni i Hercegovini (str. 61). Drugo potpoglavlje donosi promišljanja autora o nužnosti uspostave javnih politika kulture u Bosni i Hercegovini. U trećem potpoglavlju *Zagovaranje za uspostavu politike kulturne baštine i politike kulturnog turizma* autori objašnjavaju da navedene politike posmatraju kao sektorske politike unutar kulturne politike. Nadalje, navode i analiziraju pet konstitutivnih elemenata svake javne politike (akteri/subjekti, interakcija aktera/subjekata, značenje, ciljevi i instrumenti), te ističu važnost uspostave politike kulturnog turizma prvenstveno zbog svih pozitivnih efekata koje razvoj turizma i kulturnog turizma donosi bosanskohercegovačkom društvu.

Drugo poglavlje *Politika kulturne baštine* posvećeno je analizi sveobuhvatnog pojma baštine, njenoj podjeli na prirodnu i kulturnu, te važnosti konstituiranja politike kulturne baštine. Potpoglavlje *Kulturna baština u politici kulturne baštine* daje prikaz UNESCO-vog koncepta i podjele kulturne baštine. Autori ističu da je podjela baštine na materijalnu i nematerijalnu čisto teorijska, jer se ovi aspekti kulturne baštine ne granaju u dva međusobno odvojena smjera. Potpoglavlje *Akteri politike kulturne baštine* samim naslovom daje naslutiti svoju tematiku. Autori predstavljaju sve formalne i neformalne aktere u oblasti kulturne baštine u Bosni i Hercegovini, te ih razvrstavaju u tri kategorije: akteri iz vlasti, akteri izvan vlasti i međunarodni akteri. Ovako detaljna klasifikacija daje čitateljima jasniju predodžbu o ulozi i nadležnosti pojedinih aktera u ovoj oblasti. U potpoglavlju *Interakcija aktera politike kulturne baštine* autori ističu važnost saradnje i uključenosti aktera iz svih segmenata društva u izradi kvalitetne politike kulturne baštine. U potpoglavlju *Okvir značenja* autori definišu vrijednosti kroz koje se sektor kulturne baštine treba posmatrati i na kojima će se kreirati konkretna politika kulturne baštine. U sljedećem potpoglavlju *Ciljevi politike kulturne*

baštine autori pojašnjavaju razliku između kulturne baštine i kulturnog dobra, te kriterije za uvrštavanje kulturnih dobara na liste ili registre na nacionalnom nivou. Posljednje potpoglavlje predstavlja prikaz pravnih, ekonomskih, organizacionih i edukativno-informacijskih instrumenata politike kulturne baštine.

Treće poglavlje pod nazivom *Politika kulturnog turizma* posvećeno je širokoj oblasti kulturnog turizma, koja se, kako autori navode, klasificira kao segment dvije javne politike (politike turizma i kulturne politike). U ovom poglavlju, slično kao u prethodnom, autori ističu nužnost konstituiranja politike kulturnog turizma. Potpoglavlje *Interakcija turizma i kulture* predstavlja kratku analizu historijskog razvoja fenomena turizma, te objašnjava razloge nastanka kulturnog turizma kao jednog od selektivnih oblika turizma. U sljedećem poglavlju autori definišu kulturni turizam, pojašnjavaju ulogu države u ovoj oblasti, te čitateljima predstavljaju projekat „Evropska prijestolnica kulture“. Različitim stavovima u poimanju kulturne baštine autori započinju potpoglavlje *Kulturna baština i turizam*, te ističu ulogu turizma u povezivanju kulturne baštine sa trenutnim društvenim kontekstom. Potpoglavlje *Akteri politike kulturnog turizma* daje prikaz privrednih i neprivrednih subjekata, institucija i organizacija u ovoj oblasti, dok u potpoglavlju *Interakcija aktera*, autori naglašavaju važnost uspostavljanja dinamične i kvalitetne interakcije prilikom definisanja razvojnih pravaca politike kulturnog turizma. U potpoglavlju *Okvir značenja* autori ističu koncept održivog razvoja kao osnovni okvir za korištenje kulturnih resursa. U potpoglavlju *Ciljevi politike kulturnog turizma* autori objašnjavaju šta podrazumijeva analiza trenutnog stanja u oblasti politike kulturnog turizma, te njenu važnost u procesu definisanja ključnih ciljeva. Posljednje potpoglavlje daje prikaz osnovnih instrumenata politike kulturnog turizma.

U posljednjem poglavlju *Zaključno o uspostavi javnih politika kulture* autori kratko rezimiraju terminologiju korištenu u monografiji te predstavljaju i analiziraju ciklus praktične politike, koji se sastoji iz šest faza: definisanje problema, definisanje raspoloživih opcija javne politike, izbor rješenja / izbor najpogodnije opcije, izrada koncepcije praktične politike kulture, provođenje i praćenje (monitoring) praktične politike kulture i procjena/evaluacija javne politike. Posebno važan dodatak predstavljaju smjernice koje sadrže uputstvo kako pisati tekst prijedloga praktične politike kulture sadržane u posljednjem potpoglavlju pod naslovom *Izrada prijedloga praktične politike kulture*.

Monografija *Javne politike kulture: Kulturna baština i kulturni turizam* je metodički dobro koncipiran i vrijedan dodatak udžbeničkoj literaturi potrebnoj studentima različitih studijskih profila koji ih spremaju za učešće u procesima donošenja javnih

politika u različitim sferama i na različitim nivoima. Nedostatak stručne literature u ovoj oblasti na bosanskom jeziku čini ovu monografiju iznimno vrijednim prinosom domaćoj naučno-stručnoj literaturi. S druge strane, jednostavnost i razumljivost koje odlikuju ovu monografiju čine je optimalnom i za sve one čitatelje koji se žele informisati i saznati više o predmetnoj tematici.

Adresa autorice
Author's address

Amra Banda
Univerzitet u Sarajevu
Prirodno-matematički fakultet
amra.banda@pmf.unsa.ba

